

משנת הראי"ה קוק

מרחשון

עלון חודשי להנחלת משנתו ומורשתו של מרן הראי"ה קוק זצ"ל ■ גיליון מס' 133 ■ מרחשון תשע"א

על משנת הראי"ה מאת הראי"ה קוק זצ"ל

"צדקה עשה הקב"ה עם עולמו, מה שלא נתן כל הכשרונות במקום אחד, לא באיש אחד ולא בעם אחד, לא בארץ אחת, לא בדור אחד ולא בעולם אחד, כי אם מפוזרים הם הכשרונות, והכרח השלמות, שהוא הכח המושך היותר אידאלי, הוא הגורם להמשך אחר האחדות המרוממה, המוכרחת לבא בעולם, "והיה ביום ההוא – יהיה ה' אחד ושמו אחד".
אורות ישראל, פרק ה, ב

ברכת שמים

במדרש בבראשית רבה (יג, ט) אומרים חכמינו:

"וכך היתה הארץ שותה מתחילה (דרך נהרות), דכתיב: 'ואד יעלה מן הארץ', וחזר בו הקב"ה שלא תהא הארץ שותה אלא מלמעלן".

כלומר, בתיאור מעשה בראשית אנחנו קוראים בתחילה על הנהרות הזורמים המשקים את גן עדן ורק אחר כך מדובר על הגשמים, ובהמשך המדרש מוזכרים ארבעה נימוקים לשינוי שיטת השקאת התבל מנהרות להשקאתה בגשמים:

"רבי חנן דציפורי בשם רבי שמואל בר נחמן אמר:

מפני ד' דברים חזר בו הקדוש ברוך הוא שלא תהא הארץ שותה אלא מלמעלן: מפני בעלי זרוע ובשביל להדיח טללים הרעים, ושיהיה הגבוה שותה כנמוך, ועוד שיהיו הכל תולין עיניהם כלפי מעלה".

ראשית יש להבין מה פירוש הביטוי "חזר בו הקב"ה שלא תהא שותה אלא מלמעלן" וכי אדם הוא להתנחם!?

אלא פרוש הדברים כך הוא – הנהגתו של הקב"ה בעולם היא בהתאם לרמה המוסרית של האדם. ישנם דברים שהשתנו לרעה מאז ימות בראשית. בשעה שהעולם היה טהור, ובני האדם היו כשרים ונוהגים ביושר היתה הברכה מצויה באדמה.

בעקבות החטא ירדה קללה לעולם ולא היה ראוי האדם ליהנות מהברכה התלויה באופן ישיר בהשתדלותו, אלא רק לאחר שיעמול ויטייגע בזיעת אפיו, כמו שנאמר: "בזיעת אפיך תאכל לחם" (בראשית ג, יט). שכן היגיעה היא לטובתו ולתועלתו כדי שידע האדם שאין משיגים את הברכה ללא טרחה ועמל. בקללה עצמה גנוזה הברכה –

שכך טבעו של האדם, דבר שנתייגע בו ועלה לו בדמים מרובים חביב עליו ואין הוא מזלזל בו, אלא הוא מוקיר אותו ומברך עליו.

נשוב להתבונן במדרש, ולשאלה, מדוע פסקה הברכה שמלמטה והחלה הברכה שמלמעלה?

עונה המדרש בתחילה: "מפני בעלי הזרוע", שלא ישתלטו אנשים אלימים על מקורות המים והבארות, ויגידו: "לנו המים!"

הנימוק השני "להדיח טללים רעים". כלומר, ישנו אויר מעופש ומקולקל שרק לאחר שירדדים הגשמים מתנקה האויר ומתבהר. נימוק שלישי הוא, כדי שלא יתרכזו המים רק במקומות הנמוכים, ויהיו המקומות הגבוהים צחיחים.

כך או אחרת, המחשבה הניצבת מאחורי שיטת ההשקאה הבאה מלמעלה, היא הדאגה לחלוקה צודקת של ברכת ה' לכל יושבי תבל. בכל אופן, עיקרון מרכזי ניסח מרן הרב קוק זצ"ל בספרו אורות ישראל (פרק ה, ב) וזה לשונו:

"צדקה עשה הקב"ה עם עולמו, מה שלא נתן כל הכשרונות במקום אחד... כי אם מפוזרים הם הכשרונות, והכרח השלמות, שהוא הכח המושך היותר אידאלי, הוא הגורם להמשך אחר האחדות המרוממה המוכרחת לבוא בעולם, "והיה ביום ההוא – יהיה ה' אחד ושמו אחד".

עיקרון זה בהלמדנו על התלות הדדית הקיימת בבריאה, שאין הכל מרוכז ונמצא רק במקום אחד. באזור אחד מצוי הנפט, ובאחר – הברזל והנחושת, במקום זה שפע התבואה והפירות, ובאחר – האורז והקפה, וכן הלאה. החכמה והמדע, התושייה המעשית ויישום הידע הטכנולוגי, אינם שוכנים דווקא באותם האזורים העשירים באוצרות הטבע. עניין זה מאלץ את בני האדם, וכן את המדינות השונות, להיות תלויים וקשורים זה בזה, ובזה נוצר הבסיס לאחדות המין האנושי, על ידי העזרה שתושט מקבוצה אחת לחברתה, כך תגיע גם השלמה הדדית מחלק אחד של תבל לחלק אחר. בדרך זו נתקדם לקראת ההרמוניה הכללית באדם, בכל האומות ובכל משפחות האדמה. המגמה הסופית צריכה להוביל את הכל להימשך אחרי האידאל של האחדות והשלום, כדי שיזכו הכל לטובה ולברכה השופעת מאת ה'. על כן הסיבה הרביעית והחשובה מכולן מוזכרת במדרש "שיהיו הכל תולין עיניהם לשמים" וכך זוכים אנו לברכה, דווקא ע"י המאמץ האנושי ביגיעה, בהכשרת הקרקע וגם בתפילה הפונה למעלה. טעם זה נועד להזכיר את המגמה הסופית והתכליתית של הבריאה כולה – להכיר מהיכן באה הברכה ולקראת מה היא שואפת.

מעובד מתוך "ארץ מול שמים",

הרב עוזי קלכהיים ז"ל

לכבודו של עו"ד **גדעון האוזנר** זכרונו לברכה

נפטר בכ"ז במרחשון תשנ"א - שר בישראל ומנהיג ציבור היועץ המשפטי לממשלה והתובע במשפט אייכמן אביו - הרב דב ברנרד האוזנר ז"ל כיהן כרב הראשי של לבוב, כחבר הסיים הפולני וכקונסול פולין בא"י בה הכיר והתיידד עם הרב קוק זצ"ל

שאלת גשמים בארץ ישראל ובחוץ לארץ

שאנו נוהגים להזכיר ומפסיקין בזמן שאנו מפסיקין על פי חז"ל.

היינו הזכרת גשמים בכל העולם היא לפי האקלים של ארץ ישראל. כל העולם היהודי דורש בעת התפילה בשלומה ואקלימה של ארץ ישראל. רק לגבי שאילת גשמים קבעו חכמים שבארץ ישראל מתחילים לשאול בז' במרחשוון ובחז"ל ששים יום מהתקופה. התאריך בחז"ל נקבע לפי בבל.

הקהל שבארץ ישראל חשוב ככלל ישראל

בתשובה זו לא הסביר מרן הרב זצ"ל, מדוע כל העולם נגרים בשאלת גשמים אחר האקלים בבבל, גם כאשר האקלים של בבל איננו מתאים למקומם. בתשובה אחרת (שו"ת משפט כהן סימן קמד, עמ' שלו) הוא מסביר את העניין:

"ובגוף הדבר לא נתקבלו דברי הרא"ש בזה. ואנן קיי"ל בשו"ע סי' קי"ז, שגם בארץ שלמה גם כן אין משנים ממטבע שתקנו חכמים, בארץ ישראל בז' במרחשוון, ובבבל ובכל חז"ל ששים יום אחר התקופה, אעפ"י שאין הטבע של הארץ נוטה לזה, ודינם כיחידים. וכפי הנראה שהטעם הוא, דסבירא ליה דארץ ישראל לעולם כרבים דמו, דהקהל שבארץ ישראל חשוב ככלל ישראל. ובכל, כיון שאז היתה רוב האומה כפי הנראה בבבל, היה גם כן דינה ככל ישראל, וכיון שתקנו אז חכמים שוב אין משנים. ובאמת יוכל להיות, שאם היו רוב ישראל בארץ אחת משונה בטבעה יודו להרא"ש."

הזמנים בברכת השנים נקבעו לפי האקלים שבארץ ישראל, מאחר שהיושבים בארץ ישראל, הם הנחשבים כגרעין של כלל ישראל, גם אם הם נחשבים מעטים:

הסמוכות לאלו והדומין להן, שואלין את הגשמים ביום ששים אחר תקופת תשרי". מדברי הרמב"ם עולה שרק בבבל ובארצות הסמוכות לארץ ישראל ובבל שואלים גשמים ביום ששים לתקופה. אך במקומות רחוקים יותר יש לשאול על פי האקלים המתאים. כך כותב הרמב"ם בפירושו המשנה (תענית א, ג): "וכל זה בארץ ישראל וכל שהוא דומה לה. וכן כל מה שייאמר הלאה בזמני התעניות אינו אלא בארץ ישראל וכל מקום שאורו קרוב לאורה, אבל בשאר הארצות הרי תהיה השאלה בזמן הראוי לגשמים באותו המקום והרי אותו הזמן כאלו הוא שבעה במרחשוון". ובכל זאת ההלכה המקובלת היא שבכל מקום בגלות שואלים גשמים ביום ששים לתקופה.

מחוץ לארץ ישראל כמו בבבל

ויש להבין מדוע הכל מזכירים גשמים בברכת השנים באותו התאריך, ואילו בשאלת הגשמים כל העולם למעט בארץ ישראל, נגדר אחר האקלים של בבל?

מרן הרב זצ"ל (שו"ת אורח משפט אורח חיים סימן כד) נשאל אודות זמן שאילת גשמים בארגנטינה, שם זמן הגשמים הוא בין החודשים ניסן עד תשרי, והקיץ הוא מתשרי עד ניסן. בתשובתו הוא מסביר את פשר ההבדלים בין הזמנים השונים:

"והנה בדבר ההזכרה אין מקום להסתפק, מאחרי שבכל המדינות נהגינו מאז על פי חז"ל להזכיר בשמיני של חג ולהפסיק בראשון של פסח, ולא נתנו בזה חילוק בין הארצות כלל. מוכרחים לומר שהזכרת גבורותיו של הקב"ה תלויה היא בארץ ישראל, ששם עיקר השבח וההודיה להש"ת, ואין בזה משום ספק שגם בבואנו אייריס וכיוצא בזה מזכירין בזמן

מזכירים את הגשמים בכל מקום בעולם בברכת "משיב הרוח ומוריד הגשם", החל משמיני עצרת (תענית א, א). אך לגבי הזמן בו מתחילים לשאול את הגשמים, באמירת "ברכנו" ו"טל ומטר לברכה": "אומר רבן גמליאל: בשבעה בו (=במרחשוון). חמשה עשר יום אחר החג, כדי שיגיע אחרון שבישראל לנהר פרת" (תענית א, ג).

בחוץ לארץ, זמן שאילת גשמים הוא ששים יום מתקופת תשרי: "תניא, חנניה אומר: ובגולה עד ששים בתקופה. אמר רב הונא בר חייא אמר שמואל: הלכה כחנניה" (תענית י, א). לוח השנה מחולק לארבע תקופות. התקופה נקבעה על פי זוית השמש כלפי כדור הארץ. תקופת תשרי מתחילה ב- 23.9 ולאחר ששים יום מתקופת תשרי ב- 22.11 מתחילים בחז"ל לשאול גשמים. הגולה הנזכרת כאן היא בבבל, ובכל מקום בעולם חוץ לארץ ישראל, שואלים ביום ששים מתקופת תשרי. הרא"ש בתשובה (כלל ד, י) טוען שבכל מקום בעולם יש לשאול גשמים לפי האקלים במקום, ולא על פי האקלים של בבל, אך הוא עצמו הודה שדבריו לא התקבלו בפסיקת ההלכה. באותם מקומות בחז"ל בהם החורף בזמן הקיץ בארץ ישראל, ישאלו גשמים בברכת שומע תפילה, כמו שכל אדם יכול לבקש צרכיו בשומע תפילה. כך השיב רבי לאנשי נינוה ששאלוהו מתי עליהם לשאול גשמים: "כיחידים דמיתו, ובשומע תפלה" (תענית יד, ב).

הרמב"ם (הל' תפילה ב, טז) פסק: "משבעה ימים במרחשוון שואלין את הגשמים בברכת שנים כל זמן שמזכיר הגשם. כמה דברים אמורים? בארץ ישראל. אבל בשנער ובסוריא ובמצרים ובמקומות

זה לא הגשם שלנו

וכך כותב הסופר מר יצחק זיו-אב: סיפור זה שמעתי מפיו של מנהיג ציוני, שבשנות ילדותו, בשמיני עצרת, בתפילת גשם ברוסיה שאל בבית הכנסת:

"אבא, גשם בחוץ...למה מתפללים לגשם?.." מתחת לטלית בא קולו של האב:

"ילד, זה לא הגשם שלנו..." קול פסקני היה זה, דוחה כל הרהור שני: "לא שלנו!"

רק לאחר הרבה שנים, בתוך מערבולת מדינית, הבין הבן כי מבעד למציאות שלו, שבה גם הגשם זר, ראה האב את עולמו הנכון, שאיננו בהישג יד ובכל זאת קיים. התפילה לגשם שלנו, ביטאה השתייכות תת-הכרתית, שהיא מעבר למציאות וחזקה מכל מציאות.

מועדי הראי"ה,

הרב מ.צ. נריה עמ' קל"ז

אישים ואירועים

בחי מרן הראי"ה זצ"ל

יפו ת"ו, כ"ד מרחשון תרע"ב

מכתבו של מרן הרב, לוועד המושבה רחובות, על נושא השמירה הישראלית במושבה במהלך שבת ויום טוב כפי הנדרש בהלכה.

לכבוד הוועד הנכבד ברחובות ת"ו, שלו רב.

הנה שמעתי, שהשמירה של המושבה נמסרה כולה לידי ישראל. ועצם הדבר משמח הוא את לבבי, אבל עם זה אני מוצא לי לחוב קדוש להעיר את כבוד הוועד להתנות עם השומרים, שמהלך השמירה בשבת ויום טוב, מוכרח להיות בלי חילול קדושת הימים הקדושים, כל אחד כמשפטו, השמירה של לילי שבת ויום טוב מוכרחת להיות נעשית, בלי חילול שבת ויום טוב של הוצאה וק"ץ של רכיבה ושל הבערה ויריה וכיו"ב, וביו"ט בלא העברה על איסורים הנהגים ביו"ט. שהם כל המלאכות הנהוגות ע"פ רוב בשמירה, חוץ מההוצאה והבערה ע"י אש שכבר הוא בוער.

מובן הדבר שאף שחביבי הוא מאד הענין של השמירה הישראלית, אבל אין חבה זו דוחה ח"ו את החבה העליונה והקדושה, העושה אותנו לעם ד' אלהי ישראל, שהיא חבת הקדוש של התורה והאמונה הקדושה וביחוד קדושת ש"ק, אות הברית בין ד' ובין ישראל, על כן בעיני גדול הוא שא"א לשמירה ישראלית מיוחדת להתבסס כ"א דוקא ע"י התנאים הנ"ל של שמירה שו"י"ט.

כמובן שחוץ מצד עצם חומר הענין אנו צריכים לשום לב ג"כ לדעת הקהל, קהל ד' בארץ ובח"ל. מה יאמר על הישוב ועל המושבה בפרט, אם חלילה ע"י תיקון צבורי והסכמת רבים יהיה מופקר בהם חילול ש"ק וימים טובים, ע"י אחינו ב"י.

בתקותי החוקה שישמח כ' הוועד את לבבי בידיעה ברורה שהכל יהיה מתוקן כדת התורה והמצוה, הנני חומתם בברכה מאת שומר ישראל וברגשי כבוד. (אגרות הראי"ה ב, שצה)

הק' אברהם יצחק

כ"ג מרחשון תרע"ח 1917

הצהרת בלפור שנחתמה בידי שר החוץ, הבריטי הלורד בלפור, ב-2 בנובמבר 1917, עיקרה תמיכת בריטניה בהקמת בית לאומי לעם היהודי ב"ארץ ישראל". ההצהרה נמסרה לידי של הלורד רוטשילד. מרן הרב ששהה אז בלונדון מברכו על זכותו לקבל את הבשורה.

ב"ה כ"ג מרחשון תרע"ח

ברכה מציון ומקדש להאדון המרום לארד ראטישלד נ"י

שלו רב

אדוני הנעלה,

מרוב רגשי שמחתי על הסכמתה העדינה של ממשלת בריטניה, ירום הודה, על הגשמת תקותנו הלאומית, להשיב לנו את ארץ אבותינו אשר זכית אתה אדון יקר להיות הציר המבשר את הבשורה הטובה הזאת, אשר קבלת מאת הדרת המניסתר הפנימי מר באלפאר.

הנני לברך את כבודו מעומק לבבי בברכה נאמנה, שתחזקנה ידיו בעבודת הקדוש של בנין עמנו על ארץ חמדתנו. והזכות הגדול הזה של בשורת ראשית הצעד של צמיחת קרן ישועת ישראל, יעמד לו לראות בקרוב את משאת נפשו בהתמלאותה בכל כבודה והדרה, כי יושע יהודה וישראל ישכון לבטח על ארצו, ושבת אשר שבת מלכותנו יהיה מעו ומחסה לשלוי עולמים לכל העמים, כדבר ד' הנאמן ביד נביאיו הקדושים, ולתפארת נצח לדורות עולם, לממלכת בריטניה הגדולה והנאורה, אשר משמים נפל עליה הגורל להיות הראשונה בעבודת הקדוש הזאת של בנין גוי קדוש על אדמת הקדוש.

ברגשי כבוד מאד כבירים, ובצפיית ישועה קרובה לגוי קו-קו ומבוסה, אשר באו נהרים ארצו. (אגרות הראי"ה ג' תתנא)

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

"שלא מציינו חשיבות זו לארץ מיוחדת כי אם להקהל היושב בארץ ישראל, וכמש"כ על פי דברי הגמרא בהוריות (ג ע"א) מקרא ד'כל הקהל מלבא חמת עד נחל מצרים' (מלכים א ה, סד)... דסבירא ליה דארץ ישראל לעולם כרבים דמו, דהקהל שבארץ ישראל חשוב ככלל ישראל".

באשר לבבל, מאחר שבזמן התקנה ישבו רוב היהודים בבבל, נקבע אז שכל בני חו"ל ישאלו לפי האקלים של בבל. ואמנם יתכן מאד שלו יהודים רבים יושבי חו"ל היו יושבים בארץ אחרת ולא בבבל, היה נקבע זמן השאלה לכל העולם היהודי לפי אותו המקום.

הסברו של הרב זצ"ל מציב באור חדש את פשר תקנת חז"ל, כביטוי לתפיסה עקרונית ביחס שבין ארץ ישראל לבבל ולכל מקום אחר מחוץ לארץ ישראל. ארץ ישראל היא מקום הקבע של עם ישראל, ועל כן הלכות הללו נקבעות על פי האקלים הארץ ישראלי, ממנו שפע של חיים וברכה לעולם כולו (תענית י, א). בעוד שבחו"ל יש חשיבות למקום רק אם יהודים רבים גרים בו. אך אם יהודים פסוק מלגור בו הוא מאבד את מעמדו וחשיבותו. לפי זה יש להבין כי הקביעה של ששים יום אחר התקופה היא מקרית, והיא בשל העובדה שבזמן התקנה ישבו רבים בבבל. בהקשר לשאלת גשמים, חכמים לא רצו לאפשר זמנים שונים לכל המקומות בהם יושבים יהודים, ולכן קבעו את זמן שאילת הגשמים על בסיס הישיבה בבבל כביטוי לגולה רחוקה. ושוב חוזר הענין לכך כי יהודים היושבים בחו"ל, גם אם הם רבים, מעמדם הוא כיחידים ולא כציבור, ועל כן הם ישאלו על הגשמים בברכת שומע תפילה.

הרב יהודה זולדן, מפקח מרכזי לתלמוד ותושבע"פ, מינהל החינוך הדתי, ירושלים

חסד וגבורה

כל עמל האדם צריך להיות להרבות טוב בעולם, להכריע כל אחד ואחד לכף זכות, וממילא נעשה היקום כולו יותר נעלה. (אורות הקודש ג, שטו)

מאושרים אנו כולנו אם אור-של-חסד זורח בקרבנו, הוא האוצר שנותן את הערך לכל נפש, לכל נשמת חיים, ומעטר אותה בעטרת תפארת. (אורות הקודש ג, שיג)

ר' אברהם קמחי איש החסד

גרודנו, ט' בטבת תרל"ו (1876) - באזל, ט' במרחשון תש"ב (1941)

הלכה. (לשלושה באלול א, נה). חלקים חשובים מה"שמונה קבצים" כתב הרב בסנט גאלן - חלק מקובץ ד', קבצים ה' ו' ורובו של קובץ ז'.

בערב ראש חודש אלול תרע"ה הגיע לסנט גאלן סטודנט צעיר - הרב דוד כהן, - "הרב הנזיר". הוא מספר שכאשר בא לבקר את הרב מצא אותו עסוק בענייני הלכה עם בנו. שיחתו הראשונה עמם עסקה גם בחכמה יוונית. בבוקר, לאחר שנשאר ללון בדירתם, הגיע הרב הנזיר למסקנה כי "נהפכתי והייתי לאיש אחר - יותר מאשר פיללתי מצאתי, - מצאתי לי רב" (אורות הקדש א, עמ' 17-18).

בחודש שבט תרע"ו נפרד הרב מידידו ר' אברהם קמחי ויצא ללונדון לכהן כרב של קהילת "מחזיקי הדת". הרצי"ה נשאר בשווייץ ללמוד וללמד. בחג השבועות תרע"ז נפטרה רעייתו של ר' אברהם קמחי בדמי ימיה כשהיא בת 37. בבית נשארו שבעה יתומים. הרב שלח לידידו מכתב תנחומים נרגש על "האבדה הגדולה הזאת" (אגרות ג, תתלא). בתחילת שנת תרע"ח, כדי לפתור את מצוקתו הכלכלית, נענה הרצי"ה להזמנתו של ר' אברהם קמחי ללמד את ילדיו. הרצי"ה שב לסנט גלן והקדיש כשלוש שעות מידי יום ללמד את ארבעת הבנים הבוגרים של אברהם קמחי שהיו אז בני 11 עד 7. המשכורת שקבל אפשרה לרצי"ה להקדיש את כל שאר זמנו ללימוד עצמי מעמיק. ר' אברהם קמחי ביקר שוב בישראל בשנת תרצ"ו מתוך מטרה להכין את עלייתו ארצה. אולם, תכניתו לא התממשה והוא נפטר בעיר באזל בט' במרחשון תש"ב. הרצי"ה כתב את הנוסח המופיע על מצבתו:

אבינו רוענו הדגול מרכבה קדושה מזכרת חיי יחידתו
אציל נפש ורוח ובר לבב ומדות תרומיות
בכל דרכיו נאמן גם לשמים גם לבריות
רחים ומוקיר רבנן ואורייתא בעז ודע
הדר ומפואר בישראל ובאדם בכל הליכותיו
מזדקק במצוות ורודף חסד בסתר הצנע
קדוש השם והיהדות ראש מגמותיו
מלא כולו טהר הגיון ואורה זרועה
חבת ארץ הקודש וצפית הישועה
יהי פעלו שמור ונשמתו בצרור החיים
זכרו חקוק פירנס בכבוד שנתיים
לעת נד ומצוק רבן של ישראל וירושלים
התהלך ושהה בה בשנות תרע"ג ותרצ"ו פעמיים.
ר' אברהם ב"ר יונה קמחי זל"ה.

נכדו - אברהם דוד קמחי רעננה

באביב תרע"ד (1914) הראי"ה קוק זצ"ל התלבט קשות בשאלה אם להיענות להזמנה שקבל מראשי אגודת ישראל בגרמניה לבוא לברלין להשתתף ב"כנסיה הגדולה" אליה הזמנו להשתתף גדולי הרבנים ומנהיגי הקהילות החרדיים מכל רחבי העולם. מחד גיסא חשב הרב שהשתתפותו עשויה להביא לשילוב היהודים בקהילות אלו בתהליך התחיה והבניה בארץ ישראל. מאידך גיסא, קשה היה לו לעזוב את ארץ ישראל אפילו לזמן מועט מה שהכריע את הכף בעד הנסיעה היו סיבות רפואיות. עקב מחלה של אשתו הרבנית המליצו לה הרופאים על טיפול אצל מומחה בברלין. גם הרב עצמו חש ברע בתחילת הקיץ, ולאחר שהרופאים המליצו לו לבקר בעיר המרפא קיסנינגן הוא החליט שאות ניתן לו משמים להכריע בעד היציאה לחוץ לארץ.

תחילה נסע הרב לברלין שם הוכנסה רעייתו לאשפוז לצורך בדיקות. עוד במהלך האשפוז של הרבנית יצא הרב לקיסנינגן ושם קבל פירוט מדוקדק של תכנית הטיפול עבורו, שכללה טבילה במעיינות ותפריט ייעודי. אולם, זמן קצר לאחר הגיעו לעיר המרפא פרצה מלחמת העולם הראשונה. לא זו בלבד שה"כנסיה הגדולה" בוטלה אלא שחירותו של הרב עמדה בסכנה. זאת, כיון שהגרמנים החליטו לכלוא את כל בעלי האזרחות הרוסית ששהו על אדמת גרמניה בחשד שמא יתמכו באויב הרוסי. כדי להינצל ממאסר חצה הרב את הגבול לשווייץ הניטרלית ובציריך הוא פנה לקונסול התורכי וביקש תעודת מסע חזרה לארץ ישראל. אלא, שגם תורכיה נגררה למלחמה והחזרה ארצה הפכה לבלתי אפשרית.

בציריך סבל הרב ממוחסור עד שבתחילת מרחשון תרע"ה בא לבקרו ר' אברהם קמחי שהיה מראשי קהילת סנט גאלן. קמחי, סוחר במשי ורקמה, התוודע לראשונה אל הרב ביפו, כשביקר בארץ ישראל בשנת תרע"ג. במהלך אותו ביקור הוא בדק אפשרויות השקעה במפעלים שישתלבו בצניעות השיווק שלו של בדי רקמה ומשי והתעניין ברכישת קרקעות בארץ. ר' אברהם קמחי בא לציריך כדי להזמין את הרב לסנט גאלן. משנענה הרב להזמנתו הוא שכר לו דירה נוחה ומכובדת והקציב לו משכורת קבועה שאותה הקפיד להביא לרב בשמחה ובסבר פנים יפות מידי חודש בחודשו. במהלך שהותו בסנט גלן חשבו כולם שצרכיו של הרב מסופקים מהקופה הציבורית של הקהילה ולא היו מודעים לכך שר' אברהם קמחי קבל על עצמו באופן אישי לממן ולספק את כל צרכיו של הרב. כשנודע הדבר לרב, הוא עשה מאמצים להחזיר לר' אברהם קמחי את מה שהחשיב להלוואה, והחל בכך עוד בעת שהייתו בלונדון.

בסנט גאלן, משהוסרו לחלוטין מלב הרב דאגות הפרנסה, וגם מענייני הנהגה יכול היה להתפנות, לפחות חלקית, התאפשר לרב לעסוק ראשו ורובו בלימוד התורה ובכתיבה. זמן קצר לאחר שעברו להתגורר בסנט גאלן הצטרף הרב צבי יהודה להוריו, לאחר שהשלושונות בגרמניה התירו לו לעזוב את הלבשרשטאט, בה היה עצור והוטלו עליו מגבלות תנועה עקב מלחמת העולם. בתקופה זו למדו האב ובנו בעיון ובהתמדה עצומים - סיימו בצוותא את הש"ס מספר פעמים וגם בענייני הלכה ואמונה העמיקו יחדיו. הרצי"ה מעיד: "באותה תקופה, בשווייץ, למדתי עם אבא את כל התורה כולה: בבלי, ירושלמי, רמב"ם וטורים, כמה פעמים - מה שלא יספיקו מאה שנה ללמוד". על עוצם שקידתו באותה תקופה של ראשית שנות מלחמת העולם אמר אז הרב: "וילן יהושע בתוך העמק - בעומקה של הלכה" (מגילה ג) - דוקא בתוך עמק המלחמה מוכרחים ללון בעומקה של

מגד ירחים
 עלון חודשי בהוצאת "בית הרב"
 רח' הרב קוק 9 ת.ד. 6275, ירושלים 91062
 טל: 02-6232560, פקס: 02-6242908
 betharav@zahav.net.il www.moreshet.co.il/beit-harav
 ניתן לקרוא את העלון "מגד ירחים" גם באתר: www.yeshiva.org.il
 עריכה: שושנה רייך
 עיצוב גרפי: ש. יוסטמן

